

СУПЕРЕЧЛИВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

¹Вінницький національний технічний університет

Проаналізовано сучасний стан фармацевтичної галузі України в контексті маркетингового дослідження сучасного вітчизняного ринку з метою визначення пріоритетних умов його сталого розвитку, а також надано детальну характеристику головних вітчизняних виробників та лідерів експорту фармацевтичної продукції. Проаналізовано динаміку зміни виробництва таких видів фармацевтичної продукції як лікарські засоби, засоби медичного призначення, косметика та дієтичні добавки за період 2015—2017 рр. Здійснено аналіз ключових показників стану ринку, що характеризують ефективність діяльності його суб'єктів — обсяги виробництва фармацевтичної продукції, фінансові результати, отримані фармацевтичними підприємствами, рівень рентабельності в галузі. Виявлено стійку тенденцію зростання обсягів виробництва та продажу у вартісному та натуральному вираженні, зростання результатів операційної діяльності при зниженні рівня рентабельності фармацевтичних підприємств. Визначено причини зростання фармацевтичного ринку України, виявлено структуру виробників продукції, представленої на українському фармацевтичному ринку. Встановлено основні конкурентні переваги закордонних та вітчизняних підприємств-виробників фармацевтичної продукції. Значна увага приділена слабким позиціям національних компаній у порівнянні з іноземними виробниками та головним причинами цього явища. Встановлено, що зростання фармацевтичного ринку спричинено низкою факторів, зокрема збільшенням кількості препаратів, погіршенням якості лікарських засобів, зростанням вартості використовуваних препаратів, зростанням кількості дороговартісних препаратів. Виділено головні проблеми, що перешкоджають активнішому розвитку галузі та розкрито перспективи можливого подальшого розвитку фармацевтичного виробництва в Україні. Наголошено на важливих умовах сталого розвитку та динамічного зростання українського фармацевтичного ринку. Виявлено основні передумови для розвитку української фармацевтичної галузі та її компаній.

Ключові слова: фармацевтична галузь, препарат, виробництво, продаж, рентабельність.

Вступ і постановка задачі

Фармацевтична промисловість — важливий сектор економіки країни, який є показником її економічного і соціального розвитку. Нині фармацевтична промисловість є найрозвинутішим сектором хімічного комплексу України, яка привертає увагу інвесторів. Інноваційний розвиток вітчизняної фармацевтичної промисловості є одним з ключових напрямів модернізації економіки України, оскільки здоров'я нації — це важливий складник національної безпеки.

Тенденції подальшого розвитку світового ринку фармацевтичної продукції розглянуто в роботах іноземних і вітчизняних науковців-практиків: А. І. Балашова, О. В. Доровського, М. Ленцена, М. Морана, К. Канемото, В. О. Щетко та ін. Вивчення різних аспектів розвитку українського фармацевтичного ринку в рамках своєї діяльності здійснюють спеціалізовані організації: Асоціація міжнародних фармацевтичних виробників, Інститут інформаційного забезпечення охорони здоров'я (IMS) та ін. У працях вищезазначених авторів значну увагу приділено дослідженню фармацевтичного ринку, сучасний стан підприємств фармацевтичної промисловості оцінено за обсягом продажів, що зумовлює необхідність всебічного аналізу за широким спектром показників.

Метою дослідження є визначення основних тенденцій функціонування фармацевтичної галузі країни та основних факторів, що впливають на її розвиток.

Результати дослідження

Фармацевтична галузь є складною системою багаторівневих та взаємопов'язаних відносин у створенні, виробництві, розподілі за каналами реалізації кінцевому споживачеві лікарських субстанцій, препаратів та виробів медичного призначення. Нині вона в Україні представлена багатьма суб'єктами господарських відносин. Так, у галузі працюють:

1. Підприємства-виробники субстанцій, засобів, дієтичних лікарських засобів, лікувальних косметичних добавок тощо;
2. Підприємства, які здійснюють оптову реалізацію фармацевтичної продукції (дистриб'ютори);
3. Підприємства, що займаються роздрібною реалізацією цієї продукції (аптечні заклади);
4. Наукові заклади, які виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки зі створення нових лікарських препаратів, технологічних процесів, обладнання та методів контролю якості;
5. Навчальні заклади, які здійснюють підготовку та перепідготовку фахівців для потреб галузі;
6. Організації та установи, що формують і реалізують інформаційно-аналітичне забезпечення фармацевтичної галузі [1].

Фармацевтична галузь посідає значне місце і в економіці України, оскільки є важливим сегментом національного ринку, багато в чому визначає національну і оборонну безпеку країни, відрізняється великою наукоємною і розвиненою кооперацією. Українська фармацевтична промисловість виробляє близько 1400 із 3000 препаратів, що продаються в Україні. Фармацевтичні компанії України виробляють лікарські засоби майже в усіх формах (твердих, рідких, порошкоподібних тощо). Основними групами є серцево-судинні препарати, анальгетики, вітаміни, засоби для лікування респіраторної та ендокринної систем, шлунково-кишкового тракту і антибіотики.

Українські фармацевтичні компанії намагаються диверсифікувати асортимент з метою задоволення потреб покупців, з кожним роком покращуючи якість і асортимент продукції, що випускається. Одним з основних факторів розвитку ринку фармацевтики є загальне зростання купівельної спроможності населення. Однак така причина зовсім не єдина. На ринку також спостерігається тенденція до збільшення частки дорожчих і, як правило, ефективніших препаратів за рахунок зниження сегмента дешевих класичних препаратів. Є також суб'єктивні причини збільшення на ринку частки дорогих препаратів: покупець, як і в інших сферах споживання, наслідують віяння моди. Часто виходить, що фактично люди платять лише за нову упаковку і бренд.

На сьогодні промислове виробництво фармацевтичної продукції в Україні здійснюють близько 120 підприємств. Найбільшими українськими виробниками фармацевтичної продукції є: ПАТ «Фармак», «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод», Корпорація «Артеріум» («Київмедпрепарат», «Галичфарм»), Корпорація «Стірол», «Дарниця», «Здоров'я», «Лекхім» тощо. На частку п'яти основних компаній-виробників припадає більше 50 %, виробленої у країні продукції [2]. У групі провідних вітчизняних виробників лікарських засобів знаходяться ПАТ «ФФ «Дарниця», Корпорація «Артеріум» (ТОВ «Київмедпрепарат» і АТ «Галичфарм»), ТОВ ФК «Здоров'я», ПАТ НВЦ «Борщагівський ХФЗ», ПАТ «Фармак».

Фармацевтичні субстанції в Україні виробляють 49 зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності. У структурі вироблених субстанцій 76 найменувань синтетичного походження, а 82 — природного. Субстанції вітчизняного виробництва складають всього лише 30 % від загальної кількості, всі інші імпортуються з Китаю, Німеччини, Індії, Росії та США. Разом з тим на фармацевтичному ринку сьогодні наявна продукція понад 300 виробників з країн далекого зарубіжжя, країн СНД і Балтії, а також 160 вітчизняних виробників, серед яких 22 виробники, що займалися виробництвом лікарських засобів ще за часів Радянського Союзу.

При цьому слід зауважити, що українські виробники працюють у жорстких конкурентних умовах. Якщо у 1997 р. кількість зареєстрованих фармацевтичних препаратів вітчизняного та іноземного виробництва була у співвідношенні 1:1,7, то на початок 2017 р. вона становила 1:3,3, що свідчить про витіснення вітчизняного виробника з українського ринку. За даними Департаменту фармацевтичної діяльності при МОЗ, станом на 1 січня 2017 р. в Україні було зареєстровано 12874 найменувань готових лікарських засобів, з них українських 30 % (3887 найменувань), а іноземних 70 % (8987 найменувань). Аналіз класифікаційних груп зареєстрованих засобів показав, що готові лікарські засоби становлять 85 % вітчизняних найменувань та 77 % іноземних [3, с. 55].

Сьогодні ринок фармацевтики в Україні є одним з найшвидше зростаючих (табл. 2.). Таке зростання стабільно спостерігається протягом останніх трьох років. При цьому 70 % сировини для виробництва лікарських препаратів Україна імпортує. Тому такий стрімкий розвиток фармацевти-

чного ринку України приводить до зростання фінансових результатів діяльності фармацевтичних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності [4]

Показник	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)				З нього обсяг продукції, реалізованої за межі країни			
	2016 рік		2017 рік		2016 рік		2017 рік	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Промисловість	1354,4	100,0	1767,1	100,0	375,8	28,0	466,7	26,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	17,5	1,3	25,0	1,0	2,2	0,6	3,1	0,7
Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів	16,6	1,2	24,1	1,4	2,0	0,5	2,8	0,6

За аналізований період спостерігалось значне зростання обсягів реалізованих основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів з 17,5 млн грн, що становили 1,3 % усього промислового виробництва у 2016 році, до 25,0 млн грн у 2017 р., що зменшилися до 1,0 % в структурі промислового виробництва. При цьому реалізація основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів за кордон зросла з 2,2 млн грн у 2016 році до 3,1 млн грн, що безперечно характеризує діяльність в галузі та її зростаючий експортний потенціал. Аналіз виробництва та реалізації фармацевтичних препаратів і матеріалів також продемонстрував позитивну тенденцію зростання з 16,6 млн грн у 2016 році до 24,1 млн грн у 2017 році. Тобто за один рік відбулося зростання обсягів виробництва і реалізації на 45,2 %. Дослідження реалізації фармацевтичної продукції за кордон продемонструвало аналогічну тенденції зростання з 2,0 млн грн у 2016 році до 2,8 млн грн у 2017 році, що відповідало зростанню на 40,0 %. Таким чином, за досліджуваний період 2016—2017 років виробництво фармацевтичної продукції в Україні стрімко зростало, як у натуральних одиницях, так і у вартісних показниках.

Зазначене зростання проявилось і у фінансовому стані підприємств виробників фармацевтичної продукції (табл. 2)

Таблиця 2

Фінансові результати підприємств за видами промислової діяльності, млн грн [5]

Вид промислової діяльності	Роки	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	2015	76,3	2723,1	23,7	672,8
	2016	77,4	3366,8	22,6	364,6
	2017	77,4	3910,0	22,6	192,0

Дослідження фінансових результатів діяльності українських фармацевтичних підприємств показало різке зростання з 2723,1 млн грн прибутку у 2015 році, які отримали 76,3 % усіх фармацевтичних підприємств в державі, до 3366,8 млн грн у 2016 році, що відображає зростання на 23,64 %. Подібна тенденція зростання отриманих прибутків продовжилася і в наступному 2017 році коли фармацевтичними підприємствами було отримано 3910,0 млн грн прибутків, що складала зростання на 16,13 % у порівнянні із 2016 роком та на 43,59 % у порівнянні з 2015 роком. Більше того, частка підприємств, що отримували прибуток у 2016—2017 роках збільшилася до 77,4 %.

Аналіз підприємств, що займалися виробництвом фармацевтичних продуктів і препаратів і при цьому отримали збиток зменшився з 22,7 % у 2015 році до 22,6 % у 2016—2017 роках, а розмір стабільно зменшувався з 672,8 млн грн у 2015 р. до 364,8 млн грн у 2016 році та до 192,0 млн грн у 2017 р.

Суттєве переважання прибуткових підприємств у структурі фармацевтичної галузі держави вважаємо за доцільне підтвердити дослідженням рентабельності діяльності фармацевтичних підприємств (табл. 3).

Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності [6]

Вид промислової діяльності	Роки	Результат від операційної діяльності, млн грн	Витрати операційної діяльності, млн грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	2015	3555,2	20654,7	17,2
	2016	3856,0	24551,8	15,7
	2017	4610,6	27860,1	16,5

За досліджуваний період 2015—2017 років результат від операційної діяльності фармацевтичних підприємств стабільно зростав з 3555,2 млн грн у 2015 році до 3856,0 млн грн у 2016 році, що становило зростання на 8,46 %, при цьому витрати операційної діяльності також зросли з 20654,7 млн грн у 2015 році до 24551,8 млн грн у 2016 році, що склало зростання на 18,9 %. Така динаміка зростання витрат привела до скорочення рівня рентабельності з 17,2 % у 2015 році до 15,7 % у 2016 році. У 2017 році в порівнянні з попередніми роками спостерігалось найвище значення фінансових результатів від операційної діяльності, що складало 4610,6 млн грн, тобто у порівнянні з попереднім 2016 роком відбулося зростання на 19,6 %, при цьому витрати зросли до 27860,1 млн грн, що становило зростання на 13,5 %. Отже, зростання позитивних фінансових результатів від операційної діяльності було активнішим у порівнянні зі зростанням витрат, що призвело до зростання рівня рентабельності до 16,5 %.

Таке зростання прибутковості фармацевтичних підприємств можна частково пояснити зростанням середніх цін закупівлі медичних препаратів, що відбувається щорічно. При цьому варто звернути увагу на рівень захворюваності людей. Він є відносно стабільним, що свідчить про низку можливих тенденцій:

1. Збільшення кількості препаратів, що застосовуються для лікування тієї ж самої кількості хвороб;
2. Погіршення якості лікарських засобів, яких доводиться використовувати більше для лікування тієї ж самої кількості хвороб;
3. Зростання вартості використовуваних препаратів;
4. Зменшення кількості населення в державі, що простежується протягом досліджуваних років, спостерігається виявлення стабільної кількості хвороб, це свідчить про погіршення загального стану здоров'я в країні;
5. Зростання кількості дороговартісних препаратів.

Діяльність фармацевтичних підприємств в Україні багато в чому визначається підвищенням захворюваності населення майже в усіх країнах світу, куди Україна експортує медичні препарати через посилення впливу техногенних факторів і погіршення екологічної ситуації. Свою роль відіграє нестримне старіння населення в розвинених країнах, на підтримку здоров'я якого необхідні ефективні ліки, а також зростання рівня доходів населення в Китаї, Індії, країнах Східної Європи, що приводить до появи можливості використовувати дорожчі та якісніші лікувальні препарати [7, с. 75].

Географія експортних поставок українських фармацевтичних підприємств є стабільною — більша частина продукції поставляється у країни СНД (Узбекистан, РФ, Казахстан, Білорусь, Азербайджан). Концентрація експорту фармацевтичної продукції українського виробництва до країн СНД пов'язана з дією жорсткої системи контролю якості продукції на європейських ринках, а також з обов'язковою наявністю у виробників відповідних GMP сертифікатів. Найбільшими українськими виробниками, які експортують свою продукцію, є такі компанії, як ПАТ «Фармак», Корпорація «Артеріум», Корпорація «Здоров'я», ПАТ НВЦ «Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод», Фармацевтична компанія «Дарниця» та інші виробники [8].

Досить актуальним питанням є аналіз фармацевтичного ринку в державі, оскільки саме він формує попит на українські фармацевтичні засоби (табл. 4).

Структура фармацевтичного ринку України [9]

Компанії	Вартісне вираження		Натуральне вираження	
	млрд грн	частка, %	упаковок, млн шт.	частка, %
Вітчизняні виробники	16,77	37,1	740,70	74,7
Іноземні виробники	28,42	62,9	250,87	25,3
Всього	45,19	100	991,57	100

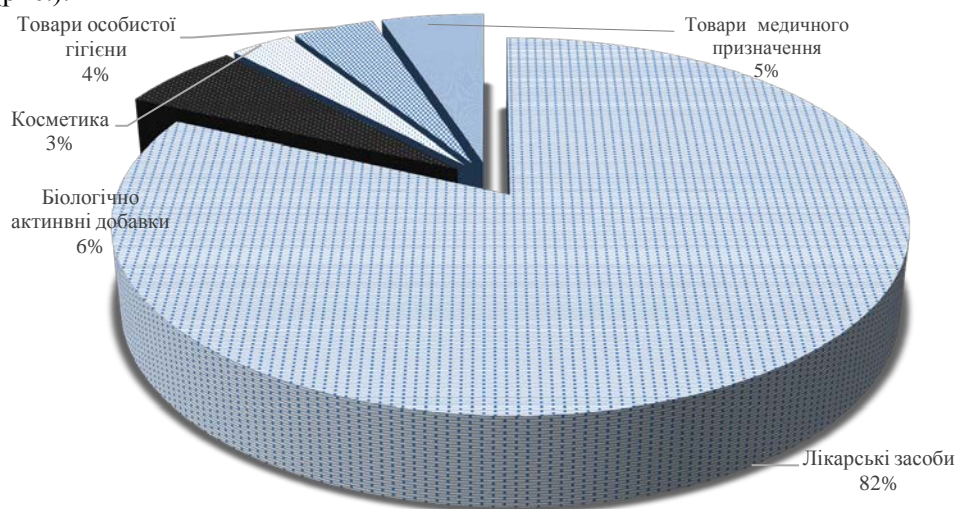
Для аналізу фармацевтичного ринку України і точнішого розгляду його учасників можна розділити їх на основні класи:

1. Вітчизняні виробники лікарських засобів («Дарниця», «Артеріум», «Фармак», «Здоров'я» й ін.), подальший розвиток яких багато у чому залежить від державних преференцій, хоча саме для цього кластера характерне ефективне використання маркетингових інструментів;

2. Закордонні виробники (KRKA, Gedeon Richter, BerlinChemie), які давно працюють на ринку України, мають хорошу репутацію, позитивну передісторію і цілком прийнятні ціни, але при цьому істотно залежать від локальних ринків цін.

Аналіз структури українського ринку фармацевтичної продукції (табл. 4) показав, що переважну його частку контролюють іноземні виробники і при цьому спостерігається тенденція продажу ними меншої кількості упаковок за вищу вартість в порівнянні з кількістю проданих упаковок українськими виробниками, що свідчить про те, що на український ринок постачаються медикаменти якісніші, технологічно складніші та наукомісткіші, ніж вітчизняні. За таких обставин вітчизняні виробники втрачають свої можливості конкурувати у виробництві дорогих товарів, що відповідно обмежує можливості їх розвитку. Підтвердженням тенденції імпортозалежності є ще той факт, що за оцінкою експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) лише 30 % українського фармацевтичного ринку у вартісному вираженні займають вітчизняні лікарські засоби (ЛЗ), а частка імпортних ЛЗ становить відповідно близько 70 % [10, с. 55]. Суттєве переважання закордонних виробників пояснюється перш за все їх гнучким ціноутворенням і оперативним формуванням «правильного» продуктового портфеля, що для вітчизняних виробників є достатньо проблематичним.

Сучасна фармацевтична галузь України включає виробництво лікарських засобів, дієтичних добавок, лікувальної косметики, виробів медичного призначення, оптових та роздрібних продажів продукції. Обсяги виробництва та споживання такої продукції є приблизно стабільними, структура виробництва фармацевтичної продукції в Україні також зберігається на приблизно однакових значеннях (рис.).

Структура виробництва фармацевтичної продукції в Україні у 2017 р. [11]

Основну частку виробленої продукції в Україні становлять саме лікарські засоби, тому інші засоби фармації становлять суттєво меншу частку. Проаналізуємо обсяги продажів цієї фармацевтичної продукції в динаміці, що дозволить сформулювати уявлення про структуру продажів фармацевтичної продукції (табл. 5).

Аналіз продажів фармацевтичної продукції в Україні за 2015—2017 роки показав стабільну динаміку продажів. Якщо у 2015 році лікарських засобів було продано на 19970,0 млн грн, то вже у 2017 році обсяг продажів зріс на 69,05 % і склав 28919,4 млн грн. При цьому частка продажів залишилася рівною 84 %. Це свідчить або про зростання загальних обсягів продажу або про збільшення ціни лікарських препаратів, зазначимо що можливими також можуть бути обидві ці тенденції. Якщо ж зважати на те, що обсяги натуральних продажів зросли з 483394,2 млн упаковок у 2015 році до 545267,2 млн упаковок, тобто відбулося зростання на 12,8 %, то очевидний найбільший вплив на зростання вартісних обсягів продажу здійснило саме здорожчання лікарських засобів.

Роздрібні продажі різних категорій товарів «аптечного кошика» в грошовому і натуральному вираженні за 2015—2017 рр. [12]

Рік	Лікарські засоби			Засоби медичного призначення			Косметика			Дієтичні добавки		
	Обсяг аптечних продажів, млн грн/упаковок	Δ, %	Частка категорії в аптечній корзині, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/упаковок	Δ, %	Частка категорії в аптечній корзині, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/упаковок	Δ, %	Частка категорії в аптечній корзині, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/упаковок	Δ, %	Частка категорії в аптечній корзині, %
Грошове вираження												
2015	19970,0	39,3	84,3	2013,8	49,7	8,5	911,7	33,0	3,9	788,4	46,0	3,3
2016	23406,2	17,2	84,2	2265,2	12,5	8,1	1070,8	17,4	3,8	1071,7	35,9	3,9
2017	28919,4	23,6	84,2	2581,0	13,9	7,5	1259,7	17,6	3,7	1567,0	46,2	4,6
Натуральне вираження												
2015	483394,2	-3,7	64,3	228,3	-10,5	30,4	21,7	-12,1	2,9	18,2	-8,2	2,4
2016	495127,1	2,4	64,6	228,0	-2,1	29,8	20,9	-3,7	2,7	21,8	19,8	2,9
2017	545267,2	10,1	66,2	224,9	-1,4	27,3	22,8	8,8	2,8	30,3	38,8	3,7

Аналізуючи реалізацію засобів медичного призначення, спостерігалось незначне зростання з 2013,8 млн грн у 2015 році до 2581,0 млн грн у 2017 році, тобто обсяги продажів зросли лише на 28 %, що свідчить про зростання обсягів продажу при зниженні частки ринку. Тобто, спостерігається зростання обсягів продажу за рахунок зростання цін.

Дослідження аптечної реалізації косметичних продуктів за аналізований період засвідчило їх значне зростання з 911,7 млн грн у 2015 році до 1259,7 млн грн у 2017 році, що складає зростання на рівні 38,2 % при цьому частка продажів залишалася стабільною, що свідчить про виключний вплив зростання цін на обсяги продажу косметичних засобів.

Зростання продажів також відбулося у сфері дієтичних добавок де обсяг реалізації з 788,4 млн грн у 2015 році зріс до 1567,0 у 2017 році, що свідчить про зростання на 98,8 % обсягів продажу за два роки, що свідчить про можливе подальше зростання цього сектору аптечних продажів.

З огляду на результати аналізу аптечних продажів фармацевтичної продукції у 2015—2017 роках можна зробити висновок, що усі категорії фармацевтичних засобів за досліджуваний період продемонстрували зростання обсягів продажу. При цьому найбільше зросли обсяги продажу дієтичних добавок. Основним фактором, що спричинив зростання обсягів продажів було зростання цін на продукцію.

Виявлена позитивна динаміка зростання обсягів продажів фармацевтичної продукції в Україні свідчить про його ретроспективно стабільне зростання і про можливості для зростання в майбутньому, проте функціонування галузі все ж характеризується і певними проблемами, серед яких варто виділити такі:

1. Недосконалість законодавчої бази;
2. Створення нерівних умов доступу на ринок лікарських засобів вітчизняного та імпортного виробництва;
3. Ускладнення можливостей ефективної боротьби з виробництвом та обігом фальсифікованих лікарських засобів, нераціональне використання лікарських засобів, неконтрольованість та необ'єктивність зростання цін на лікарські засоби та медичні вироби, порушення прав інтелектуальної власності;
4. Необхідність забезпечення обігу лікарських засобів відповідно до кращих світових практик на усіх етапах їх обігу, що сприятиме: допуску на ринок України лише ефективних, безпечних лікарських засобів з гарантованою якістю;
5. Приведення кількості аптечних закладів відповідно до реальних потреб населення;
6. Зниження на фармацевтичному ринку України кількості субстандартних та контрафактних лікарських засобів;
7. Відсутність мотивації для вітчизняних виробників ліків у сфері розроблення та впровадження нових оригінальних препаратів та нарощування експортного потенціалу;
8. Непрозорість системи державних закупівель;

9. Значне поширення обігу фальсифікованої фармацевтичної продукції;
10. Відсутність розвитку фармацевтичної науки для залучення інвестицій;
11. Проблема підготовки кадрів.

Попри такі «вузькі місця» Україна має великий науковий потенціал, необхідний для розвитку фармацевтичної галузі. Розроблення лікарських препаратів здійснює ДНЦЛЗ, Український науково-дослідний інститут фармакології та токсикології, Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України, Інститут органічної хімії НАНУ, Інститут мікробіології та вірусології ім. Д.К. Заболотного НАНУ, Інститут мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України, НФаУ та інші заклади [13].

Проте дослідження динаміки розвитку та особливостей світового та національного фармацевтичних ринків дозволили виокремити такі аспекти, які відкривають нові можливості для розвитку української фармацевтичної галузі та її компаній, а саме:

1. Очікування щодо подальшого зростання світового фармацевтичного ринку — відкриває можливість географічної експансії (розвитку експорту) для українських компаній та розширює їх ринки збуту;
2. Високі темпи зростання українського фармацевтичного ринку — сприяють розширенню продуктового портфелю та збільшенню обсягів реалізації;
3. Низький рівень споживання фармацевтичної продукції на душу населення — відкриває перспективи для збільшення обсягів споживання фармацевтичної продукції;
4. Належність українського фармацевтичного ринку до ринків, що розвиваються, та переважання на ньому генеричних препаратів — є перспективним для виробників оригінальних препаратів в частині укрупнення власного бізнесу (продуктової експансії), диверсифікації діяльності та розширення ринків збуту;
5. Існуючий потенціал щодо проведення досліджень та розробок є підґрунтям для розвитку сегменту оригінальних лікарських засобів за умови належного фінансування;
6. Запровадження міжнародних стандартів щодо забезпечення та контролю якості фармацевтичної продукції — сприяє інтеграції у міжнародні процеси та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників [14].

Перспективи подальшого розвитку українського фармацевтичного ринку залежать також від удосконалення виробничої бази галузі, державної підтримки власного виробника, доходів населення й можливості у зв'язку з цим оплачувати лікарські засоби високо- і середньовартісного сегмента, державної політики імпортозаміщення лікарських засобів, політики держави з компенсації населенню певної частини вартості лікарських засобів (реімбурсація) і державних закупівель, прийняття регуляторних актів у сфері охорони здоров'я й фармації, національного формуляра лікарських засобів, переліків життєво необхідних і важливих лікарських засобів для лікування важких і рідкісних захворювань тощо.

Висновки

Отже, в Україні у обсяги виробництва та продажу фармацевтичної продукції зростають випереджальними темпами порівняно з промисловою продукцією країни в цілому. При цьому роздрібний сегмент збуту фармацевтичної галузі України, який відіграє головну роль у фармацевтичному забезпеченні населення, знаходиться на етапі формування та розвитку. З огляду на це фармацевтична галузь виступає однією з найперспективніших галузей України, що динамічно розвиваються. Для напрацювання стратегії сталого розвитку необхідно розуміння особливостей становлення, розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі з виділенням її основних проблем і резервів розвитку через стимулювання вітчизняного виробника, регулювання правильного ціноутворення, проведення політики імпортозаміщення закордонних лікарських засобів та розвитку власного наукоємного виробництва перспективних оригінальних фармацевтичних препаратів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] С. Г. Мороз, та Р. В. Сагайдак-Нікітюк, «Дослідження сучасних тенденцій розвитку фармацевтичної галузі України.» *Соціальна фармація в охороні здоров'я*, т. 2, № 4, с. 32-38, 2016.
- [2] Р. Г. Майстро, та Я. Г. Чежія, *Дослідження фармацевтичного ринку України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vesnik/Texничний%20прогрес%20та%20ефективність%20виробництва/2012/6/12Chezh.pdf. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.
- [3] С. І. Страпчук, «Стан та тенденції розвитку фармацевтичного виробництва в Україні.» *Економічна теорія та право*, № 1, с. 54-62, 2017.

[4] *Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у січні-серпні 2017 року*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/orp_u/orp0817_u.htm. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[5] *Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/fin_rez/fr_pr/fr_pr_u/fr_pr_15_u.htm. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[6] Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/rodp/rodp_pr/rodp_pr_u/rodp_pr_0415_u.htm. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[7] О. В. Доровський, та А. Д. Олійник, «Фармацевтична промисловість України: сучасний стан та напрями стратегічного розвитку», *Науковий вісник Херсонського державного університету*, вип. 7, ч. 4, с. 75-78, 2014.

[8] *Огляд фармацевтичного ринку України за 2013 рік*. Рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.credit-rating.ua/img/st_img/AS/2014/10.04.2014/Pharma_2013.pdf. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[9] Т. Г. Діброва, та Д. М. Булбук, «Основні засади розробки програми лояльності на підприємстві», *Актуальні проблеми економіки та управління*, вип. 2, 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2008_20.pdf. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[10] С. І. Страпчук, «Стан та тенденції розвитку фармацевтичного виробництва в Україні», *Економічна теорія та право*, № 1, с. 54-62, 2017.

[11] *Обзори фармацевтичного ринку: Аналітика: SMD*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.smd.net.ua/ru/analytic/index1.htm>. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[12] Г. О. Набоков, «Характеристика та аналіз стану зовнішньоекономічної діяльності підприємств легкої промисловості України», *Актуальні проблеми економіки*, № 3, с. 69-78, 2015.

[13] Н. І. Гавриленко та Я. В. Кулич, «Тенденції та перспективи розвитку фармацевтичного ринку», *Проблеми і перспективи економіки і управління*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=10>. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

[14] І. В. Кубарева, *Оцінка фармацевтичної галузі України у контексті інвестиційної привабливості її компаній*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32612758.pdf>. Дата звернення: 12 жовтня 2018 р.

Рекомендована кафедрою менеджменту, маркетингу та економіки ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 17.10.2018

Вітюк Анна Валеріївна — канд. екон. наук, старший викладач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, e-mail: anna_vitiuk@ukr.net ;

Траченко Крістіна Русланівна — студент факультету менеджменту.
Вінницький національний технічний університет, Вінниця

A. V. Vitiuk¹
K. R. Trachenko¹

Supplementary Trends in Development of the Pharmaceutical Industry of Ukraine

¹Vinnitsia National Technical University

The article analyzes the current position of the pharmaceutical industry of Ukraine in the context of market research of the modern domestic market in order to determine the priority conditions for its sustainable development, as well as a detailed description of the main domestic producers and exporters of pharmaceutical products is provided. The dynamics of changes in the production of such types of pharmaceutical products as medicines, medical devices, cosmetics and dietary supplements for the period 2015—2017 has been analyzed. The analysis of key indicators of the market situation, which characterize the efficiency of its subjects - pharmaceutical production volumes, financial results, received by pharmaceutical companies, the level of profitability in the industry is made. The stable tendency of growth in volumes of production and sale in value and in kind, growth of operating results in decrease of profitability level of pharmaceutical enterprises is revealed. The reasons for the growth of the pharmaceutical market of Ukraine are determined, the structure of the manufacturers of the product presented in the Ukrainian pharmaceutical market is revealed. The main competitive advantages of foreign and domestic manufacturers of pharmaceuticals are established. Considerable attention is paid to weaknesses of national companies in comparison to foreign manufacturers and the main reasons of this phenomenon. It was established that the growth of the pharmaceutical market was caused by a number of factors, in particular, an increase in the number of drugs, the deterioration in the quality of medicines, an increase in the cost of used drugs, an increase in the number of expensive medicines. The main problems that hinder the more active development of the industry are identified and a number of perspectives of possible further development of pharmaceutical production in Ukraine are revealed. It is emphasized on the important conditions of sustainable development and dynamic growth of the Ukrainian pharmaceutical market. The basic prerequisites for the development of the Ukrainian pharmaceutical industry and its companies are revealed.

Keywords: pharmaceutical industry, drug, production, sales, profitability.

Vitiuk Anna V. — Cand. Sc. (Econ), Senior Lecturer of the Chair of Management, Marketing and Economics, e-mail: anna_vitiuk@ukr.net ;

Trachenko Kristina R. — Student of the Department of Management

А. В. Витюк¹
К. Р. Траченко¹

Противоречивые тенденции развития фармацевтической промышленности Украины

Проанализировано современное состояние фармацевтической отрасли Украины в контексте маркетингового исследования современного отечественного рынка с целью определения приоритетных условий его устойчивого развития, а также предоставлено подробную характеристику главных отечественных производителей и лидеров экспорта фармацевтической продукции. Проанализирована динамика изменения производства таких видов фармацевтической продукции как лекарственные средства, средства медицинского назначения, косметика и диетические добавки за период 2015—2017 гг. Осуществлен анализ ключевых показателей состояния рынка, характеризующие эффективность деятельности его субъектов — объемы производства фармацевтической продукции, финансовые результаты, полученные фармацевтическими предприятиями, уровень рентабельности в отрасли. Выявлена устойчивая тенденция роста объемов производства и продаж в стоимостном и натуральном выражениях, рост результатов операционной деятельности при снижении уровня рентабельности фармацевтических предприятий. Определены причины роста фармацевтического рынка Украины, выявлена структура производителей продукции, представленной на украинском фармацевтическом рынке. Установлены основные конкурентные преимущества зарубежных и отечественных предприятий-производителей фармацевтической продукции. Значительное внимание уделено слабым позициям национальных компаний по сравнению с иностранными производителями и главным причинам этого явления. Установлено, что рост фармацевтического рынка был вызван рядом факторов, в частности: увеличением количества препаратов, ухудшением качества лекарственных средств, ростом стоимости используемых препаратов, ростом количества дорогостоящих препаратов. Выделены главные проблемы, препятствующие более активному развитию отрасли и раскрыт ряд перспектив возможного дальнейшего развития фармацевтического производства в Украине. Отмечены важные условия устойчивого развития и динамичного роста украинского фармацевтического рынка. Выявлены основные предпосылки для развития украинской фармацевтической отрасли и ее компаний.

Ключевые слова: фармацевтическая отрасль, препарат, производство, продажа, рентабельность.

Витюк Анна Валерьевна — канд. экон. наук, старший преподаватель кафедры менеджмента, маркетинга и экономики, e-mail: anna_vitiuk@ukr.net ;

Траченко Кристина Руслановна — студент факультета менеджмента